

Pedagogové ve starověku

Zuzana Svobodová

Platon a Aristoteles Luca
della Robbia, Florencie,
1437/39

Platón - Mýtus o jeskyni (Ústava)

ÚSTAVA (Kniha sedmá, 514-520)

slunce jako zdroj života,
obraz ideje všech idejí,
dobrá; zde otázka po
základu všeho – i
stromovitosti, amfórovitosti
apod. Poslední metanoia, po
ní musí následovat péče o
duši (epimeleia peri téš
psychés), paideia (výchova)

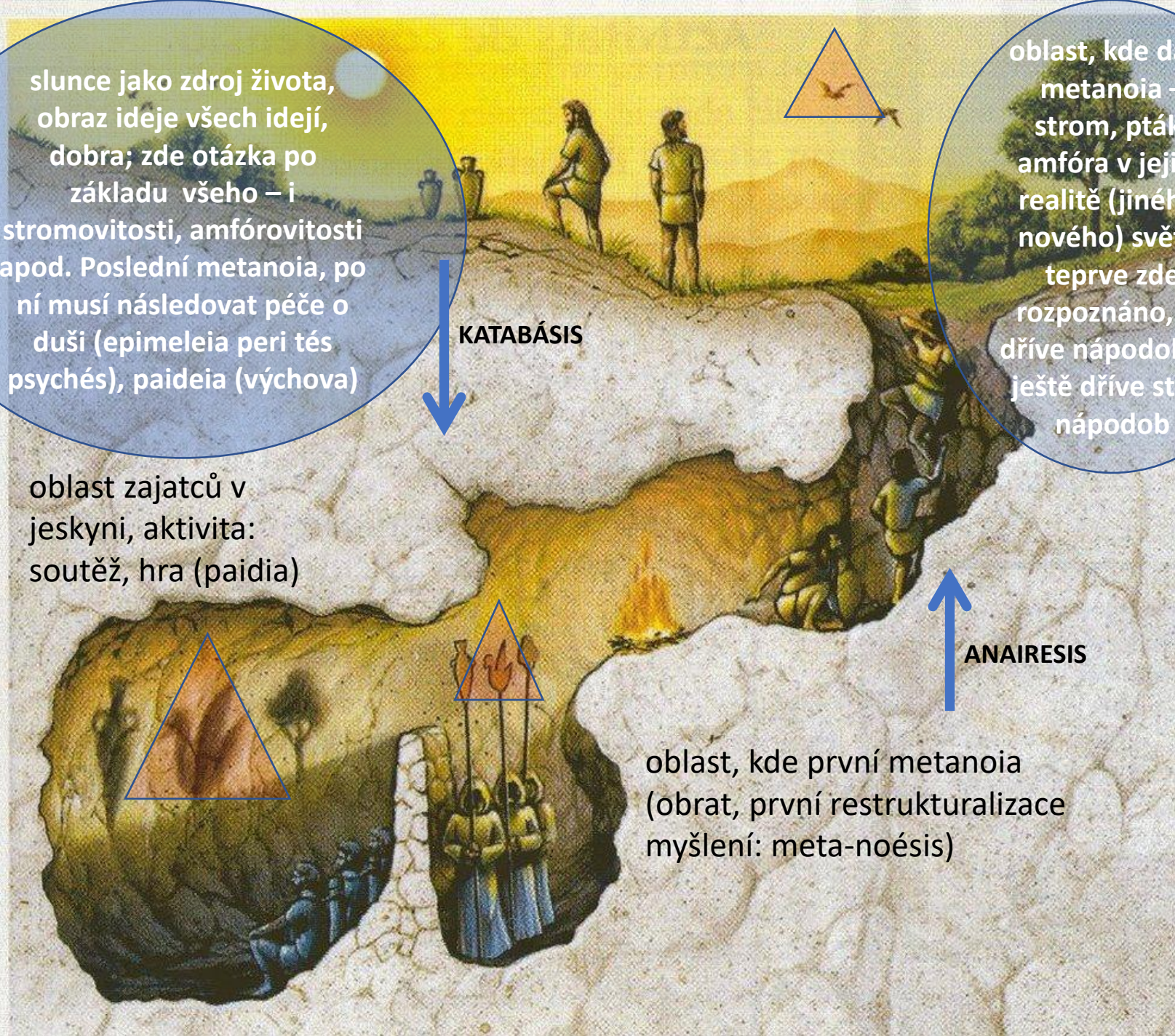
KATABÁSIS

oblast, kde další
metanoia –
strom, pták,
amfóra v jejich
realitě (jiného,
nového) světa,
teprve zde
rozpoznáno, že
dříve nápodoby a
ještě dříve stíny
nápodob

oblast zajatců v
jeskyni, aktivita:
soutěž, hra (paidia)

ANAIRENIS

oblast, kde první metanoia
(obrat, první restrukturalizace
myšlení: meta-noésis)

Helénistická filosofie a filosofie pozdní antiky

Zuzana Svobodová

Quo vadis philosophia?

- Pozdní Akademie.
- Skepse.
- Stoa.
- Epikurejská filosofie.
- Helénistická filosofie.
- Filón.
- Novoplatonismus.
- Patristika.
 - Patrologie a patristika. *Prezentace PATRISTIKA* - studijní materiály.
 - Apoštolští otcové.
 - Církevní otcové.
- Gnose.
- Augustin.
 - Interpretace textu:
 - Augustin Aurelius: *O Boží obci I.* Praha: Karolinum 2007, s. 266-269.
 - Otázky k interpretaci: [zde](#)
- Pseudo-Dionysius (Dionysius Areopagita)
- Boëthius. *Útěcha z filosofie.*
- ...

Akademia

Od Platona filosofická škola jako náboženské uskupení (*thiasos*), v čele **scholarcha**. „**stará Akademie**“: vliv pythagoreismu, matematika, astronomie, dialektika, etika: Platon (do 347 př. Kr.) – Speusipos (do 339, Platonův synovec) – Xenokratés (do 314, rozdělení věd, tj. filosofie na fysiku, logiku/dialektiku, etiku) – Polemón (do 270) – Kratés (do 266/5) – **střední Akademie** (druhá): skepticismus: Arkesilaos (266/5–242/1, heslo: zdržet se úsudku (ř. *epoché*), nic nenapsal, vliv pyrrhónské skepse) – Lakydes z Kyrény (241-215) – Euander a Telekles (společně) (205-165) – Hegesinus (160) – **nová Akademie** (třetí): Karneades (155-129 př. Kr., snaha o teorii pravděpodobnosti (probabilismus), čl poznává pouze co je pravděpodobné, ne co je pravda; vyvrátil tehdejší domnělé důkazy bohů – důkaz z tzv. souhlasného mínění lidí (x někteří lidé jsou atheisté) a teleologický důkaz (x množství neúčelnosti v přírodě) – **čtvrtá Akademie**: Filón z Larissy (110-84 př. Kr.) – **pátá Akademie**: od skepse k eklekticismu, aristotelismu, stoicismu: Antiochos z Askalónu (130/20-68 př. Kr.) – Aristos – Theomnéstos – Ammónios z Alexandrie – **Plútarchos** z Chaironeie (45/50-120/127) – Taurus – Attikos / Syrianus – **Proklos** (412-485, konec novoplatonské Akademie) – Marinos z Neapole (*440) – Isidor z Alexandrie – **Damaskios** (cca 462 – po 538).

Císař Justinián r. 529 po Kr. – potlačování „pohanských ideologií“ – Akademii uzavřel.

Pozdní Akademie

- **Plútarchos z Chaironeie** (45/50-120/127 po Kr.) – ostře odděluje intelekt od duše, intelekt vždy zůstává mimo tělo. Dualismus duše a těla. Cílem filosofie je theologie. Kritizuje epikurejce i stoiky, k eklekticismu, synkretismu nepřispívá vědomě – uvědomuje si opozici Platon (např. možnost více *kosmoi*) – Aristoteles (jeden svět).
- *O Isidě a Osiridovi* – výklad egyptských mýtů a kultů, nachází mnohé společného s filosofií svých předchůdců, Pythagoras, Platon, Eudoxes označeni za žáky „barbarské“ moudrosti. Převtělování jako samozřejmost.

Pozdní Akademie

Plútarchos z Chaironeie

- O Bohu: Pouze B vpravdě jest, je vpravdě jeden, vše ostatní se děje (spíše než jest) a je mnohým (spíš než jedním). B je prostý veškeré jinosti. B je vykonavatel prozřetelnosti (x Aristoteles: sebestředné božstvo), někde znaky stoického pantheismu (svět a duše světa jako součást Boha), jinde proti. Mezi bohy a lidmi démoni (3 druhy), intelekt – démon. Démoni dobří a zlí. O tom, jak se Bůh zmocňuje lidské duše (extáze); kde se vzal úpadek věštev, démonologie.
- *O Sókratově daimoniu* – proti bujnému fantazírování pythagorejců, pro Sókratovu **střízlivost**.
- Vždy byla jen jedna Akademie, odlišná od pyrrhónství (skepse) – nebere novou Akademii na vědomí.
- *Ethika* (l. *Moralia*)

Pozdní Akademie

Plútarchos z Chaironeie

- *Bioi paraleloi (Souběžné životopisy)* – 23 dvojic životopisů vynikajících Řeků a Římanů (Démostenés – Cicero), 3 životopisy samostatné → rovnocennost obou antických národů
- *Hostina sedmi mudrců, Hovory o lidském štěstí, O lásce, O poslouchání, O potlačování hněvu, O tlachavosti, O zvědavosti, Přátelé a pochlebníci, Rady manželské, Útěcha ženě*
- na V velký vliv po celý středověk (byzantské školy)
- od 14. st. na Z: obd. renesance (a reformace): Melanchthon, Erasmus Rotterdamský, F. Rabelais, M. Montaigne, J. J. Rousseau

Skepse. Skepticismus

- **Pyrrhón** z Élidy (360-270 př. Kr.) – proti užitečnosti poznání v životě: pravdu vůbec nelze poznat; naše poznání není možné ničím prověřit. Program: zdržení se úsudku (*epoché*). *Sképsis* – nazírání, hledání, zkoumání – později: zkoumání, které nevede k nalezení jistoty.
- Tři skeptické otázky:
 - Jaká je podstata věcí? – Neznáme ji a nemůžeme poznat.
 - Jak je máme hodnotit a jaký postoj k nim máme zaujmout? – Nijak, abychom dosáhli klidu, necitlivosti (*ataraxiá, apatheíá*).
 - Co nám z toho vzejde?
- Negace pozitivního vědeckého a filosofického myšlení.

Stoa

- zakladatelem **Zenon z Kitia** na Kypru (342/336-270 př. Kr.)
- etika: cílem štěstí, kt. spočívá ve ctnosti, v přirozeném životě dle přírody, přizpůsobení se zákonům přírody a světa
- hl. ctnosti: rozum (fronésis), odvaha, sebekontrola (mírnost), spravedlnost
- vyhýbat se vášním a afektům: požitkům, strachu, touze apod.

Stoa

- získat nezávislost na vnějších věcech, klid – *ataraxiá*, klidné trpění – *apatheiá*
- rozvíjejí i logiku
- Bůh je duší světa a aktivním principem, v sobě formy všech věcí: *logoi spermatikoi*, B převádí svět zpět do sebe univerzálním „spálením“ (*ekpyrósis*) – opakuje se
- svoboda souhlasem s nutností → **Seneca** (4 př. Kr.-65 po Kr., *De otio* / O prázdnu, *De tranquillitate animi* / O klidu duševním, *De clementia* / O mírnosti ...)

Epikurejská filosofie

Epikúros (341-270 př. Kr.) – skromný život; svět tvořen z atomů, lidská duše není nesmrtelná. Bohové se o svět a osud člověka nezajímají, čl si musí smysl života najít a uskutečňovat sám. Nejvyšší hodnotou *eudaimonia* – projevuje se jako pozitivní pocit, slast, rozkoš (*hédoné*) – klid duše.

Smrti se čl nemusí bát, protože když čl žije, není smrt, až přijde, nebude tu čl.

Moudrý netouží po nesmrtelnosti, ale aby smysluplně prožil tento život.

Epikúrova filosofie působila ještě ve 4. st. po Kr., kdy jeho následovníci propagovali spíše fyzické pojetí slasti.

Alexandria

- spojení 3 kultur: řecké, egyptské, židovské
- Músaion (knihovna, ohnisko vzniku helénistické kultury)
- vznik Septuaginty, pol. 2. st. př. Kr.: List Aristeův – apokryf o nadpřirozeném vzniku překladu
- ve 2. st. se zde uzavírá *Corpus Hermeticum* – egyptský Thovt ztotožněn s řeckým Hermem „Trismegistem“ – texty mezi náboženstvím, filosofií, magií

Alexandria

- hlavní sídlo gnóze: gnostik Hérakleón (komentář k J), Valentinus (*Evangelium pravdy*)
- poč. 3. st. se zde vzdělává Plótinos – zakladatel novoplatónismu
- křesťanství – dle tradice od apoštola Marka
- alexandrijská škola:

Pantainos – Kléméns Alexandrijský – Órigenés – Ammonios
Alexandrijský – Dionýsios Alexandrijský – Theognóstos Alexandrijský –
Pierios – Petr Alexandrijský

Filón z Alexandrie (25/20 př. Kr. – 40 po Kr.)

- židovský filosof a teolog, píše řecky
- eklekticismus, orientace: Platon, pythagorejci, stoa
- alegorický výklad Bible
- „jsem, který jsem“ – existence, je to jediné, co lze o B poznat
- snaha o smíření řeckého a židovského myšlení / judaismus jako filosofický systém (Mojžíš – největší filosof)
- Logos, emanace → křesťanství: Kristus – Logos, učení o Boží Trojici (Klement Alexandrijský, Órigenés, Eusebius, Řehoř z Nyssy, Ambrož, Jeroným, Augustin)

Órigenés (185 Alexandrie – 253 Týros)

- učitel, filosof a teolog
- Věk úzkosti: E. R. Dodds: pozdní antika (500 let) – věk úzkosti (v užším smyslu 3. st. po Kr. – do Konstantina)
- dialektika, fyzika, matematika, geometrie, astronomie, ... → filosofie, teologie – zejm. výklad Bible.